

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเพื่อศึกษาการปรับตัวของชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทในภาคเหนือ ผู้วิจัย ได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง
2. แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวของบุคคลและชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องปกติของธรรมชาติ และของสังคมมนุษย์ สำหรับสังคมมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ ที่อาจทำให้ต้องมีการปรับตัว ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงในด้านนี้เป็นเรื่องของการกินอยู่ที่ดีหรือเรื่องปากเรื่องท้อง ได้แก่ การการค้าขาย และการบริการ กล่าวโดยย่อก็คือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับรายได้นั่นเอง เดิมเศรษฐกิจของคนไทยเราขึ้นอยู่กับเกษตรแบบผลิตพอกินพอใช้ แต่เมื่อต้องเข้าสู่กระแสเศรษฐกิจโลก การผลิตเปลี่ยนไปเป็นเพื่อการค้า ต้องมีการลงทุน โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการเพิ่มผลผลิต เพิ่มคุณภาพ เพื่อจะได้ราคาดี ในด้านอุตสาหกรรม มีการส่งเสริมอุตสาหกรรมและการบริการ เช่น การค้าขาย ธุรกิจการท่องเที่ยว

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เป็นกระแสโลกที่เรียกว่าทุนนิยมอุตสาหกรรมและการค้าเสรี ประชาชนถูกรอบำความคิดในการแสวงหาความสุขสบายจากการบริโภคสินค้า ซึ่งต้องใช้เงิน และเงินจะหามาได้จากการทำงาน ไม่ว่าจะในภาคเกษตร อุตสาหกรรม การค้าหรือบริการอื่น ๆ

สำหรับประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เกิดจากการกระตุ้นส่งเสริมโดยตั้งใจ คือ ได้มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เริ่มตั้งแต่ พ.ศ.2504 จนถึงปัจจุบัน ผลของการใช้แผนพัฒนาฯ 30 กว่าปีมานี้ ได้ส่งผลอย่างใหญ่หลวงทุกๆ ด้าน ในด้านชีวิตความเป็นอยู่ รายได้ของประชาชนสูงขึ้นโดยทั่วไป จากรายงานของ UNDP (United Nations Development Program) ที่แถลงเมื่อเดือน มิถุนายน 2537 ในเรื่อง "การพัฒนาคุณภาพชีวิต" ประเทศไทยติดอันดับ 2 ในกลุ่มประเทศที่มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตรวดเร็วของโลกในด้านรายได้ (ไทยรัฐ 16 มิถุนายน 2537)

อย่างไรก็ตาม การมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นภาพรวม ถ้าพิจารณาเป็นภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การค้า หรือชนบทและเมืองแล้ว ก็มีความแตกต่างกันมากขึ้น จึงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในประเด็นต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัวล่มสลาย เกษตรกร ชาวนชนบท ยากจนลง ทรัพยากรถูกทำลาย ถูกใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ รวมถึงสิ่งแวดล้อม ทั้งหมดเป็นผลกระทบมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งสิ้น

การที่รัฐบาลได้ลงทุนในการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่าง ๆ มากมาย เช่น การสร้างถนนเชื่อมหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลกับเมืองต่าง ๆ และเป็นที่ประจักษ์กันดีว่า ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาดังกล่าวนี้นำให้หมู่บ้านที่เดิมเคยมีสภาพเป็นอยู่ยาก ๆ และมีเศรษฐกิจแบบยังชีพ กลับมาเป็นหมู่บ้านที่เป็นการผลิตเพื่อการค้า ซึ่งต้องเข้าไปผูกพันกับราคาสินค้าของตลาดระดับประเทศ และระดับโลกมากขึ้น

การติดต่อพึ่งพาระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบทมากขึ้น สังคมเมืองได้พัฒนาไปสู่สังคมอุตสาหกรรมซึ่งจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จากชนบทมากขึ้น ทำให้อาชีพจากการทำเกษตร-

กรรมอย่างเดี่ยวได้กลายเป็นเจ้าของกิจกรรมที่มีใช้การเกษตรต่าง ๆ เพื่อนำทรัพยากรไปป้อนโรงงานอุตสาหกรรมรวมทั้งเป็นกรรมกรในภาคอุตสาหกรรมต่าง ๆ คนรวยที่มีทุนทรัพย์มีแนวโน้มที่จะลงทุนในการขนส่งและการค้า กลายเป็นชาวนาและพ่อค้าหรือเป็นพ่อค้าอย่างเดี่ยว

เมื่อมีการติดต่อระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบทมากขึ้นกว่าแต่ก่อน โดยเฉพาะด้านการแพร่กระจายของระบบการค้า จะก่อให้เกิดการสะสมทุนทรัพย์และเนื่องจากแต่ละคนสะสมได้ไม่เท่ากัน จึงก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน

การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคมและวัฒนธรรม

นโยบายการพัฒนารัฐเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมส่งออก แม้จะเน้นการพัฒนาชนบท กระจายรายได้ แต่ในความเป็นจริงการกระจายรายได้ขึ้นอยู่กับการศึกษา ผู้มีการศึกษาสูงทักษะสูง จึงจะมีโอกาสทำงานดี ๆ งานดี ๆ ย่อมจะได้เงินสูงไปด้วย ในชนบท แรงงานจึงเป็นผู้ไร้ฝีมือและการผลิตก็อยู่ในภาวะขาดทุน จึงไม่สามารถที่จะมีรายได้ ทำให้ต้องดิ้นรนหางานอื่น ๆ ทำนอกจากการเกษตร

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมในด้านของอำนาจรัฐได้แพร่กระจายไปสู่ชนบทกว้างขวางขึ้น ปริมาณของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้าไปปฏิบัติการตาม โครงการต่าง ๆ มีมากขึ้น ทำให้สภาพและบทบาทของผู้นำได้เปลี่ยนจากเดิม บทบาทของผู้นำที่เคยเป็นตัวแทนของชาวบ้านจะกลายเป็นตัวแทนหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เนื่องจากการที่อำนาจรัฐเข้าไปติดต่อ โดยผ่านทางผู้นำโดยตรง ทำให้โอกาสที่ผู้นำจะได้รับประโยชน์ส่วนตัวมีมากขึ้นจากตำแหน่งหน้าที่ โดยได้รับการสนับสนุนจากข้าราชการผู้ใหญ่ หรือมีสายใยของความสัมพันธ์นอกหมู่บ้านกับข้าราชการและหรือพ่อค้าในระดับอำเภอ จังหวัด เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของคนในสังคม เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการเมือง สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ

เหล่านี้อย่างเร่งด่วนมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หลังจากประกาศใช้แล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ต้องดำเนินการคือ การพัฒนากำลังคน เพราะการพัฒนาใด ๆ ที่ไม่พัฒนาคน ย่อมเป็นไปได้ไม่ได้ จึงได้มีการพัฒนาการศึกษาในระดับต่าง ๆ เพื่อผลิตแรงงานออกไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรม การค้า และการบริการ มีการขยายการศึกษา มีผลทำให้เกิดวิทยาลัยครูอย่างมาก เป็นต้น ในทางการเมือง ถึงจะมีการทำรัฐประหารบ่อย ๆ แต่แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไป คือไม่มีการล้มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2535 ที่มีการต่อต้านรัฐบาลที่มาจากการทหาร กระแสประชาธิปไตยเริ่มมาแรง ประชาชนต้องการมีส่วนร่วมมากขึ้นในกระบวนการประชาธิปไตย เช่น การเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นต้น

ทางด้านสถาบันครอบครัว ได้เกิดภาวะที่เรียกว่า ล่มสลาย เพราะสังคมได้เปลี่ยนไป เมื่อลูกหลานมีการศึกษาสูงขึ้น ก็ต้องการหางานทำที่มีรายได้สูงและแน่นอนกว่าการทำเกษตรกรรม จึงมีการอพยพไปหาแหล่งงาน ซึ่งมักอยู่ในเมือง ปล่อยให้ผู้สูงอายุเฝ้าบ้าน อาจช่วยดูแลหลาน บ้างหรือทำการผลิตเล็ก ๆ น้อย ๆ

สำหรับความเชื่อด้านศาสนา ไม่ได้รับผลกระทบมากนัก แม้บ้านเมืองจะเปลี่ยนแปลงทันสมัย แต่คนไทยทั่วไปก็ยังยึดมั่นในความเชื่อทางศาสนาและไสยศาสตร์อยู่ จะเห็นได้จากพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ยังคงอยู่ ศรีศักดิ์ วัลลิโกตม (2535, หน้า 35) กล่าวไว้ว่า ความเชื่อเรื่องประเพณี พิธีกรรม เป็นลักษณะเฉพาะของคนในสังคมไทยมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน ประจักษ์พยานที่พบเห็นอยู่เสมอไม่ว่าในเมืองหรือชนบทเราจะพบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่ออยู่โดยทั่วไป แม้ว่าจะดูลงมายกก็ตาม

การที่สังคมชนบทได้มีการติดต่อกับสังคมเมืองมากขึ้นนั้นการพึ่งพาอาศัยภายในสังคมชนบทน้อยลง ระบบครอบครัวและเครือญาติซึ่ง เดิมเคยเป็นหน่วยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ได้เปลี่ยนบทบาทไป ทั้งนี้เนื่องจากหน่วยต่าง ๆ ของรัฐได้เข้ามาทำหน้าที่เหล่านั้นแทนระบบครอบครัวและเครือญาติได้ทำหน้าที่น้อยลง เช่น หน่วยงานที่รัฐเข้ามาได้แก่ โรงเรียนให้การ

ศึกษาแก่บุตรหลาน ธนาคารหรือสหกรณ์ให้ชาวบ้านกู้ยืมเงิน แทนที่จะไปกู้พี่น้อง เป็นต้น และการที่ประชากรเพิ่มขึ้นมากในชุมชน ทำให้ทรัพยากรในท้องถิ่นเริ่มจำกัดลง ชาวบ้านจำต้องออกไปทำงานติดต่อกับภายนอกชุมชน มีความจำเป็นต้องหารายได้จากแหล่งอื่น ๆ มาใช้จ่ายในครอบครัว

การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของสังคมเมืองเข้าไปในสังคมชนบท ในเรื่องของการยอมรับค่านิยมปัจเจกบุคคลนิยม ความเชื่อมั่นในตนเองที่ได้ประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงานและสังคม และจากการยอมรับความทันสมัย ย่อมจะทำให้ค่านิยมในสังคมชนบทที่ยกย่องบุชาบรรพบุรุษ ความมีเกียรติ ความภูมิใจในเผ่าพันธุ์ การเชื่อฟังผู้อาวุโสกว่า การยึดมั่นในความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ จะเปลี่ยนไปจากเดิม

การที่หน่วยงานของรัฐได้เข้าไปมีบทบาทในสังคมชนบทมากขึ้น เช่น โรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นค่านิยมทางสังคมที่ยกย่องการศึกษา ต้องการให้บุตรหลานเป็นเจ้าของคน การประกอบอาชีพเกษตรกรรมลำบาก จะมีผลทำให้เด็กเรียนได้เรียนต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น โอกาสที่ผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นนั้น จะกลับมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมเหมือนกับบิดามารดา น้อยลง

การแพร่กระจายวัฒนธรรม ในด้านการแพร่กระจายความรู้ทางด้านการแพทย์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี จากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท เมื่อชาวบ้านยอมรับความเจริญดังกล่าว ย่อมจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบพฤติกรรม การรักษาและป้องกันเจ็บป่วยในสังคมชนบท

ประสบการณ์ของการทำงานหรือการท่องเที่ยวของปัจเจกบุคคล ย่อมจะได้พบเห็น วัฒนธรรมของสังคมเมือง ซึ่งจะทำได้ประสบการณ์ชีวิตจากวัฒนธรรมนั้น ทั้งในด้านภาษา วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ ผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของการใช้ภาษาและการแต่งการตามแบบสังคมเมือง

ความเจริญในด้านสื่อสารมวลชน ได้แพร่กระจายจากสังคมเมือง ไปสู่สังคมชนบทเป็นอย่างมาก ย่อมจะเห็นได้ว่าเป็นสื่อที่นำวัฒนธรรมของสังคมเมือง ไปสู่สังคมชนบทเป็นอย่างมาก ทำให้ประชาชนได้ยอมรับวัฒนธรรมของสังคมเมืองต่าง ๆ มาประเพณีปฏิบัติทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ เช่น กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจมีมากกว่าแต่ก่อน

มัวร์ (Moore อ้างในศิริลักษณ์ ตะนะวิไชย, 2535) ได้เสนอข้อสรุปเกี่ยวกับธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันว่ามีลักษณะดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงในสังคมหรือวัฒนธรรมใด ๆ จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและเป็นปกติ
2. การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว แต่จะมีผลกระทบอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านเวลาและพื้นที่
3. เมื่อการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้ทุกหนแห่งจึงสามารถก่อให้เกิดผลกระทบต่อเนื่องไปยังทุกหนทุกแห่งได้ในทำนองเดียวกัน
4. ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการวางแผนหรือเป็นผลกระทบจากการเสนอแนวกรรมใหม่ จะมีมากกว่าผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง
5. เทคโนโลยีทางด้านวัตถุและความคิดทางด้านสังคมใหม่ มีการขยายตัว และเผยแพร่ออกไปอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดผลกระทบที่ละสม แม้บางเรื่องอาจจะล้าสมัยก็ตาม
6. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อบุคคล และสังคม เนื่องจากโอกาสที่บุคคลจะติดต่อกันอย่างใกล้ชิดมีมากขึ้น และไม่มีใครที่จะหลบเลี่ยงผลกระทบดังกล่าวได้

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง สรุปได้ 3 ด้านดังนี้

1. ผลกระทบที่มีต่อการจัดองค์กรทางเศรษฐกิจ ระบบการผลิตจะเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตตามกลไกการตลาด สัดส่วนของประชากรภาคเกษตรกรรมจะลดลงมีความต้องการแรงงานฝีมือ เปลี่ยนสัดส่วนคนงานระดับต่าง ๆ ต้องการบุคลากรด้านวิชาชั้นมากขึ้น

มีการโยกย้ายแรงงานมากขึ้นและบ่อยขึ้น มีการจำแนกบทบาทและความรับผิดชอบของแรงงานแต่ละสาขาชัดเจนขึ้นเพื่อการลงทุน ส่งเสริมการตลาดควบคู่ไปกับการขยายการผลิต และต้องมีการพึ่งพาอย่างใกล้ชิดในระหว่างแต่ละสาขา

2. ผลกระทบต่อโครงสร้างประชากรและนิเวศวิทยา อัตราการเกิดและอัตราการตายจะลดลงมีการเพิ่มการควบคุมประชากรและการขยายตัวของเมืองใหญ่

3. ผลกระทบต่อโครงสร้างสังคม โครงสร้างของครอบครัวจะเปลี่ยนไปมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น การตัดสินใจในการแต่งงานเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น บทบาทของสตรีมีการเปลี่ยนแปลงไป มีการติดต่อระหว่างวัฒนธรรมมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงและการยึดเหนี่ยวทางสังคมให้ความสำคัญแก่การศึกษามากขึ้น การเพิ่มบทบาทของสื่อมวลชนในการรู้หนังสือและวัฒนธรรมเป็นมาตรฐาน การรวมตัวเป็นชมรมและสมาคม การใช้เหตุผลในการนับถือศาสนา การเปลี่ยนแปลงระบบการให้รางวัล และ โครงสร้างรายได้ปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบการเมืองและการจัดการ

แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวของบุคคลและชุมชน

1. ความหมายของการปรับตัว

มอล์มและเจมิสัน (Malm and Jamison, 1952) ได้อธิบายความหมายของการปรับตัวไว้ว่า เป็นวิธีการที่คนเราปรับตัวให้เป็นที่ไปตามความต้องการของตัวเอง ในสภาพแวดล้อมซึ่งบางครั้งส่งเสริม บางครั้งขัดขวางและบางครั้งสร้างความทุกข์ทรมาน กระบวนการปรับตัวนี้เกิดจากความจริงที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความต้องการและเราสามารถใช่วิธีการแบบต่างๆ ในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงความต้องการนั้น ๆ ในสภาวะแวดล้อมที่ปกติธรรมดาหรือมีอุปสรรคขัดขวางต่าง ๆ กันไป และ ลาซารุส (Lazarus อ้างใน นิภา นิธยาน, 2520, หน้า 9) ได้สรุปว่าการปรับตัวประกอบขึ้นด้วยกระบวนการหรือวิธีการทั้งหลายทางจิต ซึ่งมนุษย์ใช้ในการเผชิญข้อเรียกร้องหรือแรงผลักดันภายนอกและภายใน แรงผลักดันภายนอก หมายถึง ข้อเรียกร้องอันเกิดจากสภาพแวดล้อมและสังคม แรงผลักดันภายใน เป็นแรงกระตุ้นอันเกิดจากสภาพทางสรีระภายในร่างกายและจากประสบการณ์ทางสังคมที่ได้เรียนรู้ในอดีต

2. การปรับตัวของบุคคล

การปรับตัวเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์สิ่งแวดล้อม เพื่อจะได้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขหรือให้เกิดความสมดุลขึ้น โชเบน (Shoben อ้างใน โกมิทร์ ชาวนาใต้, 2532, หน้า 27) กล่าวว่า การปรับตัวเป็นกระบวนการที่มนุษย์และสัตว์พยายามแสวงหาความสมดุลระหว่างความต้องการกับสิ่งเร้า หรือการกระทำที่ทำให้ความต้องการได้รับการตอบสนอง และจะต้องปรับปรุงพฤติกรรมของตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้ เตโซ สวานานท์ (2518, หน้า 68-75) ได้มองการปรับตัวในแง่ของความต้องการและการตอบสนองเช่นกัน

ความสำคัญและความจำเป็นของการปรับตัว มนุษย์เกิดมาพร้อมด้วยแรงผลักดันบางอย่างในตัวเองที่ก่อให้เกิดความต้องการจำเป็นหลายประการในชีวิต อาทิ ความต้องการอาหาร น้ำ ออกซิเจน และสิ่งจำเป็นอื่น ๆ เพื่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ทางสังคมยังผลักดันให้เกิดความต้องการอีกหลายอย่าง นอกเหนือจากความต้องการทางร่างกายและสรีระอีกด้วย ดังเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ทุกคนต้องการความอบอุ่นปลอดภัย ความรัก การได้รับความยกย่องนับถือ และความสำเร็จ เป็นต้น ความต้องการทั้งหลายเหล่านี้เป็นแรงขับที่กระตุ้นให้คนเราก้าวหน้าต่อสู้เพื่อให้ได้สิ่งที่ตนปรารถนา และหากทุกคนสามารถได้ทุกอย่างสมหวังตามที่ต้องการและเรียกร้องแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ย่อมไม่มีทางเกิดขึ้นได้ แต่ในชีวิตคนเราหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ทั้งนี้เพราะทุกคนที่เกิดมาไม่สามารถอยู่ลำพังตัวคนเดียวได้ ทุกคนต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและสังคมนับตั้งแต่สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัว โรงเรียน เพื่อนบ้านและชุมชน โดยมีวัฒนธรรมเป็นแกนกลางในการกำหนดแนวทางการประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปตามแบบฉบับที่วางไว้ เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเพื่อความเป็นระเบียบและประโยชน์สุขแก่ทั้งส่วนตัว และส่วนรวม

ด้วยเหตุนี้เอง ทุกคนจึงมีอาจตอบสนองความต้องการทุกอย่างได้ตั้งใจปรารถนา ความรู้สึกขัดแย้ง ความผิดหวัง ความรู้สึกสับสน ความว้าวุ่นใจ ความเคร่งเครียดอันเกิดจากปัญหา และอุปสรรคยอมเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ จะมากหรือน้อยต่างกันไปในแต่ละชีวิตเท่านั้นเอง ความ

เครื่องเครียดกดตันภายในจิตใจหรือที่เรียกว่าความขឹងคับใจ ย่อมเป็นอุปสรรคขัดขวางการดำเนินชีวิตเป็นสุข ดังนั้นคนเราจึงจำเป็นต้องรู้จักปรับตัวเพื่อบรรเทาความรู้สึกขឹងคับใจให้เบาบางลง เพื่อที่จะช่วยรักษาตุลยภาพแห่งชีวิตไว้ให้ได้ ทั้งนี้จึงกล่าวได้ว่า ความสามารถในการปรับตัวมีความสำคัญยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคน

3. การปรับตัวของชุมชน

นอกเหนือจากแรงผลักดันอันเป็นต้นเหตุของความขឹងคับใจดังได้กล่าวมาแล้วนี้ ลักษณะโครงสร้างของแต่ละสังคมอันมีวัฒนธรรมเป็นแกนกลางยังมีส่วนสร้างปัญหา และข้อขัดแย้งให้แก่คนในสังคมมากน้อยต่างกันไปอีกด้วย สังคมที่มีระเบียบประเพณี และวัฒนธรรมยุ่งยากซับซ้อนมากเพียงไร ย่อมสร้างปัญหาและข้อขัดแย้งให้คนในสังคมมากเพียงนั้น ยิ่งสังคมใดได้รับความกระทบกระเทือนทางวัฒนธรรมด้วยเหตุความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในสังคมก็ตาม คนในสังคมนั้นย่อมได้รับความเดือดร้อน และกระทบกระเทือนตามไปด้วย อย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้เพราะว่า วัฒนธรรมของคนแต่ละชาติแต่ละกลุ่มเหล่า เป็นสิ่งที่หล่อหลอมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ถ้าเกิดมีการเปลี่ยนแปลงขึ้น ไม่ว่าจะในส่วนใดส่วนหนึ่งแล้ว ย่อมมีผลกระทบกระเทือนไปถึงส่วนอื่น ๆ ทั้งหมด และโดยปกติแล้วบุคคลแต่ละคนย่อมโอบอ้อมวัฒนธรรมในสังคมของตนไว้ ฉะนั้นความไม่คงที่และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมใดก็ตาม ย่อมทำให้แบบแผนการปรับตัวและบุคลิกลักษณะของตัวบุคคลภายในวัฒนธรรมนั้น ๆ เปลี่ยนแปลงตามวัฒนธรรมไปด้วย

การปรับตัวของมนุษย์มีพฤติกรรมที่หลากหลาย การปรับตัวจะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือชุมชนได้รับผลกระทบจากภายนอกชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่การเปลี่ยนแปลงจากภายนอกหรือความเจริญที่ขยายเข้าสู่ชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามเงื่อนไข องค์ประกอบของชุมชน เป็นต้นว่า ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ผู้นำ องค์การ และบริบทของชุมชนนั้น ๆ เมื่อชุมชนยอมรับสิ่งใหม่ ๆ เกิดการคล้อยตามและมีการผสมกลมกลืนกับภายนอกแล้ว นั่นแสดงว่าการปรับตัวได้เกิดขึ้น การศึกษาการปรับตัวของชุมชนจึงจำเป็นต้องศึกษาอดีตหรือประวัติศาสตร์ของชุมชนด้วย เพื่อจะได้มองเห็นการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวว่าเป็นอย่างไร เช่น ในด้านการผลิต เดิมผลิตเพื่อกินเพื่ออยู่ ถ้าหากมีเหลือก็แลกเปลี่ยนหรือขาย

ปัจจุบัน ผลิตเพื่อขายซึ่งขึ้นอยู่กับตลาดโลกและพ่อค้าคนกลาง ทั้งยังต้องใช้เทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่ การใช้พันธู์พืช ยาปราบศัตรู ปลูก วิธีการ รวมทั้งระบบชลประทาน จะเห็นว่าการผลิตในอดีตกับปัจจุบันนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก และยังมีส่งผลกระทบต่อการปรับตัวในด้านความเชื่อ เช่น ประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำมาหากินถูกยกเลิกไป ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบันต่าง ๆ ภายในชุมชนก็เปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน การปรับตัวของชุมชนอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลง 3 ด้านคือ การผลิต ความเชื่อ และความสัมพันธ์ รวมถึงเงื่อนไขที่มีอิทธิพลทำให้ชุมชนต้องปรับตัว ผู้วิจัยใช้แนวคิดของบาทหลวงนิพนธ์ เทียนวิฑาร (สุรเชษฐ์ เวชชนิทัศน์, 2533) เพื่ออธิบายปรากฏการณ์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับตัวของชุมชนในภาคเหนือ

แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

การที่คนในสังคมมีความคิด การปฏิบัติเหมือนๆ กันทั้งสังคม แสดงถึงการยอมรับในคุณค่า นั้น ๆ จึงมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมา ดังนั้นการศึกษาการปรับตัวทางวัฒนธรรมจะต้องพิจารณาทั้งชุมชนว่ามีการปรับตัวหรือมีแนวโน้มการปรับตัวในเรื่องใดไปในทิศทางใด

การปรับตัวทางวัฒนธรรมขึ้นกับบริบทของสังคมว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปในทางใด ในยุคข้อมูลข่าวสาร อุตสาหกรรมการค้าเสรี และการบริการ ประกอบกับการศึกษาที่ขยายตัวไปมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงในชุมชนทั้งในเมืองและชนบท โดยเฉพาะด้านการผลิต ความเชื่อและความสัมพันธ์ในชุมชน การปรับตัวอาจเป็นลักษณะของการผสมกลมกลืน การยืม การประดิษฐ์ การผสมผสานทางวัฒนธรรมและการยอมรับสิ่งใหม่ของบุคคลและชุมชน การปรับตัวของบุคคลและชุมชนมีสาเหตุตัวแปรและองค์ประกอบหลายอย่างด้วยกัน การปรับตัวทางวัฒนธรรมบางครั้งนักมนุษยวิทยาชาวอเมริกันใช้คำว่า "การผสมกลมกลืนหรือการกลืนกลายทางวัฒนธรรม" ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้แล้วการยืมการประดิษฐ์สิ่งใหม่หรือการยอมรับสิ่งใหม่ก็เป็นองค์ประกอบของการปรับตัวเช่นกัน การกลืนกลายทางวัฒนธรรมเป็นผลมาจากการติดต่อระหว่างกันของสังคมที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ซึ่งอาจจะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นมาในแบบแผนวัฒนธรรมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย

การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม เป็นกระบวนการที่บุคคลซึ่งวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่แตกต่างกัน ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือทำให้ความแตกต่างทางวัฒนธรรมหมดสิ้นไป เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งยอมรับและทำตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน (อุทัย หิรัญโต, 2519, หน้า 48-49) การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม จะผ่านไปยังชนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งซึ่งเป็นผลมาจากการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) กลุ่มแรกที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมคือ ครอบครัว เมื่อโตขึ้นมีการติดต่อกับคนอื่นหรือต้องเข้าโรงเรียน มหาวิทยาลัย และเมื่อประกอบอาชีพในหน่วยงานใด องค์การนั้นก็ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมให้ด้วย (อุทัย หิรัญโต, หน้า 165-166)

สุเทพ สุนทรภะสิทธิ์ (2515, หน้า 555) ได้กล่าวถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่จะเป็นจุดเริ่มต้นของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นกระบวนการที่ครอบคลุมถึงปรากฏการณ์ทั้งหลายที่เป็นผลเนื่องมาจากกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งมีวัฒนธรรมต่างกัน มีการติดต่อกันโดยตรงเป็นระยะต่อเนื่องกันอันเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่มเช่นเดียวกับ บรรพต วีระสัย (2514, หน้า 36) ได้กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจุดเริ่มต้นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมไว้ว่า การให้และการรับทางวัฒนธรรมนั้น มักจะเกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ ไม่รู้ตัว ไม่มีการบังคับ หรือไม่มีข้อกำหนดใด ๆ อย่างแน่ชัด โดยจะมีลักษณะการเรียนรู้โดยจิตใต้สำนึกทั้งผู้ให้และผู้รับทางวัฒนธรรมต่างกันพยายามที่จะปรับตัวหรือทำตนให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมในขณะนั้น ในระยะเวลาต่อมาย่อมจะมีการผสมกลมกลืนกันขึ้น เพราะต่างฝ่ายต่างก็พยายามที่จะปรับตัวเข้าหากัน

ลินตัน (Linton อ้างใน สุเทพ สุนทรภะสิทธิ์, 2515, หน้า 557) มีความเห็นเพิ่มเติมว่า กระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรม มีผลที่ก่อให้เกิดการยอมรับและการไม่ยอมรับรวมไปถึงการจัดระเบียบของชุมชนใหม่ ซึ่ง Malinowski และ Herskovits (อ้างแล้ว หน้า 559) มีความเห็นคล้ายคลึงกันว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอาจจะเกิดจากตัวการ หรือพลังต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนนั่นเอง หรืออาจจะเกิดมาจากการติดต่อกันระหว่างวัฒนธรรมก็ได้ ซึ่ง สุเทพ สุนทรภะสิทธิ์ (อ้างใน ชำญชัย จีรวรรณกิจ, 2529, หน้า 16) ยังได้กล่าวอีกว่า การผสมผสาน

ทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการทำให้เกิดความเคลื่อนไหวและปรากฏการณ์ต่าง ๆ จำนวนหนึ่งไม่มีที่สิ้นสุด และมีหลายขั้นตอนซึ่งไม่เป็นเพียงแต่การถ่ายทอดลักษณะเด่นๆระหว่างวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการของการสังสรรค์ที่สืบเนื่องกันไป ระหว่างกลุ่มที่มีวัฒนธรรมต่างกันด้วย อันเป็นกระบวนการสองทาง

นอกจากนั้น เรดฟิลด์ (Redfield อ้างใน ชาญชัย จีรวรรณกิจ, หน้า 17) มีความเห็นว่าการผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานของการผสมกลมกลืน เมื่อคนเรามาอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน ย่อมจะมีการกระทำที่เป็นไปในทางเดียวกัน การที่สังคมยอมรับในข้อกำหนดเหล่านั้นย่อมถือได้ว่าเป็นการสร้างวัฒนธรรมใหม่ขึ้น อันเกิดจากการที่กลุ่มคนมีวัฒนธรรมแตกต่างกันมา มีความสัมพันธ์กันจนเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม และเป็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมในที่สุดซึ่ง แฮมมอนด์ (Hammond อ้างในสุเทพ สุนทรเกษม, 2515, หน้า 203) ก็ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และสังคมที่จะทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ว่าพื้นฐานเบื้องต้นที่สำคัญก็คือ ความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้ทราบถึงความต้องการของมนุษย์ ความเชื่อจะทำให้เกิดการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมที่อยู่แวดล้อมและจะเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในที่สุด นอกจากนี้ บรรพต วีระลัย (2514, หน้า 36) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจุดเริ่มต้นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม สรุปได้ว่าการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่ทำให้ความแตกต่างกันทางวัฒนธรรมของบุคคลหรือกลุ่มชนในสังคมหนึ่งหมดสิ้นไปหรือลดน้อยลงไป จนทำให้รู้สึกว่าสังคมนั้นมิได้มีการแตกต่างกันในทางวัฒนธรรม โดยทั่วไปแล้วกระบวนการแห่งการผสมกลมกลืนนั้น แม้ว่าชนกลุ่มน้อยจะเป็นฝ่ายรับวัฒนธรรมจากชนกลุ่มใหญ่ของสังคมเป็นส่วนมากก็ตาม แต่ชนกลุ่มน้อยก็อาจจะเป็นฝ่ายให้ได้ด้วยเป็นกระบวนการสองแนวทาง ซึ่งการให้และการรับวัฒนธรรมนั้น มักจะเกิดขึ้นโดยการไม่ตั้งใจไม่รู้ตัว ไม่มีการบังคับ หรือไม่มีข้อกำหนดใด ๆ อย่างแน่ชัด โดยจะมีลักษณะเป็นการเรียนรู้โดยจิตใต้สำนึกทั้งผู้ให้และผู้รับทางวัฒนธรรม ต่างก็พยายามที่จะปรับตัว หรือทำตนให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมในขณะนั้น ในระยะเวลาต่อมา ย่อมจะมีการผสมกลมกลืนกันขึ้น เพราะต่างฝ่ายต่างก็พยายามที่จะปรับตัวเข้าหากัน

ส่วนการยอมรับสิ่งใหม่ก็เป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นของมนุษย์ เมื่อบุคคลและชุมชนมีความรู้สึกว่สิ่งปฏิบัติใหม่ ๆ นั้น ๆ เป็นสิ่งที่ดีเหมาะสม โดยอาจจะรับมาทั้งหมด ในบางครั้งอาจจะรับเพียงบางส่วน บางครั้งอาจจะนำมาผสมผสานกับของเดิมอย่างมีจุดประสงค์และเหมาะสมกับสภาพความต้องการของตนและชุมชน

การยอมรับสิ่งใหม่หรือวัฒนธรรมใหม่ มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในด้านที่เป็นตัวการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมเดิมของตน อันเป็นผลทำให้เกิดการปรับตัว การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงระเบียบแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณีและแนวพฤติกรรมของคนในสังคม การที่ในสังคมจะยอมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับ การยอมรับของคนในสังคมนั้นต่อวัฒนธรรมใหม่ หากมีการยอมรับมากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมก็มีมาก และหากมีการยอมรับน้อยการเปลี่ยนแปลงก็เกิดขึ้นน้อย ซึ่งออร์ กิงแกว (2522) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมเดิมของตน อันเป็นผลทำให้เกิดการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมใหม่หรือเป็นเรื่องของการยอมรับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ไปปฏิบัติมัน เห็นว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สรุปได้ คือ

1. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงนั้นผู้นำจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือมีความสามารถทำให้ผู้รับการเปลี่ยนแปลงเกิดศรัทธายอมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้ ต้องมีความสามารถในการวางแผนคาดคะเน มีความสามารถในการถ่ายทอดข่าวสาร มีความรู้ความชำนาญในเรื่องที่จะนำไปเผยแพร่ และมีความสามารถในการเลือกสื่อกลางในการติดต่อ ซึ่ง อองค์ เกิดสวัสดิ์ (2517, หน้า 78) ศึกษาพบว่าเจ้าหน้าที่การเกษตรมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจยอมรับวิทยาการเกษตรของเกษตรกรมาก

ส่วน แฮนเกอร์สแตน (Hangerstand อ้างใน ชาติชาย มีเกิดมูล, 2529) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลง อาจเกิดขึ้นจากเพื่อนบ้าน โดยการพบปะพูดคุยกันระหว่างเพื่อนบ้านกับผู้รับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งผู้นำการเปลี่ยนตามที่กล่าวถึงก็คือ เจ้าหน้าที่การเกษตรและเพื่อนบ้านนั่นเอง

2. **สิ่งปฏิบัติใหม่ ๆ** หรือความคิดที่จะนำไปเผยแพร่เพื่อให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่ นั้น ต้องเป็นวัฒนธรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ไม่ยุ่งยาก ประหยัด และเหมาะสมกับสิ่งที่มีอยู่แล้ว และเป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่ง เรดฟิลด์ (Redfield อ้างใน ซาติชาย มีเกิตมูล, 2529) กล่าวไว้ว่า เมื่อคนมาอยู่รวมกัน คนจะสร้างระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ขึ้นใช้ให้สังคมเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ นั้นก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ของสังคม

3. **ผู้รับการเปลี่ยนแปลง** ซึ่งจะขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นฐานโดยทั่วไป ความสามารถในการรับข่าวสารตลอดจนทัศนคติที่มีต่อสิ่งใหม่ต่อผู้นำการเปลี่ยนแปลงและต่อตนเองการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีขั้นตอนในการเปลี่ยนแปลงอันจะนำไปสู่การยอมรับทางวัฒนธรรม พัทยา สายหู (2511) ได้แบ่งผู้รับการเปลี่ยนแปลงออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่หนึ่ง เป็นกลุ่มผู้ที่สนใจในสภาพสังคม วัฒนธรรมเดิม ไม่มีความกระตือรือร้นที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรม กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มผู้ที่อยากจะเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมแต่ไม่ทราบทิศทางการเปลี่ยนแปลง ต้องมีผู้นำหรือมีผู้นำการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงหรือการยอมรับวัฒนธรรมจึงจะเกิดขึ้น ส่วนกลุ่มที่สามเป็นกลุ่มผู้ที่พร้อมจะยอมรับหรือยอมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมหากเกิดความขัดข้องทางวัฒนธรรมในสังคมขึ้น หรือแม้ไม่เกิดความขัดข้องเกิดขึ้นในสังคม แต่ถ้ามีผู้นำก็สามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีขั้นตอนในการเปลี่ยนแปลงอันจะนำไปสู่การยอมรับทางวัฒนธรรม ซึ่ง โรเจอร์ (Rogers อ้างใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536, หน้า 109) ได้กล่าวถึงมี 5 ขั้นตอนด้วยกันคือ

1. **ขั้นต้นตัวในการรับข่าวสาร (awareness)** ผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะเกิดความตื่นตัว และรับทราบเรื่องที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง เป็นขั้นที่สมาชิกได้ทราบว่า มีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้น แหล่งที่ได้ข่าวจะมาจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง เพื่อน พ่อค้า และสื่อมวลชนต่าง ๆ

2. **ขั้นสนใจหาข่าวสารเพิ่มเติม (interest of information)** เมื่อเกิดความตื่นตัวในการรับข่าวสาร ผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะสนใจหารายละเอียดของข่าวสารนั้นเพิ่มเติมขึ้น

อาจจะเข้าไปศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่หรือผู้นำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใหม่นั้น ๆ

3. **ขั้นประเมินผล (evaluation)** ผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะนำรายละเอียดของข่าวสารมาพิจารณาประเมินผลดีผลเสียของข่าวสารว่าหากตนนำมาปฏิบัติในสังคมแล้วจะเกิดประโยชน์มากน้อยเพียงใด เป็นขั้นของการตัดสินใจ หรือช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อในการคิดว่าสิ่งใหม่นั้น ดีแค่ไหน เพียงใด มีอะไรเป็นผลดีและผลเสียบ้าง

4. **ขั้นการทดลองปฏิบัติ (trial)** ผลจากการประเมินของผู้รับการเปลี่ยนแปลง ผู้รับการเปลี่ยนแปลง อาจจะนำสิ่งใหม่หรือวัฒนธรรมใหม่นั้นมาทดลองปฏิบัติ บางสังคมผู้รับการเปลี่ยนแปลงก็อาจจะไม่มีการทดลองปฏิบัติและได้ข้ามขั้นต่อไปเลยคือ

5. **ขั้นยอมรับ (adoption)** ผู้รับการเปลี่ยนแปลงจะนำสิ่งใหม่หรือวัฒนธรรมใหม่มายึดถือปฏิบัติเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้นไป เมื่อผ่านขั้นการทดลองปฏิบัติหรือจากขั้นประเมินผลข้ามขั้นมาสู่ขั้นการยอมรับเลยก็ได้

อัตราการยอมรับสิ่งใหม่ หมายถึง การที่สมาชิกในสังคมจะยอมรับสิ่งใหม่ช้าหรือเร็วตามกระบวนการข้างต้น โดยมีประเด็นที่จะพิจารณาอยู่ 2 ประการใหญ่ ๆ คือ

1. **ลักษณะของสิ่งใหม่** การที่สิ่งใหม่จะเข้าไปสู่สังคมได้เร็วนั้น ขึ้นอยู่กับสิ่งใหม่ว่าจะมีลักษณะอย่างไร

1.1 **ต้นทุน** หมายถึง ราคาสิ่งใหม่ ๆ มีราคาถูกหรือแพงเพียงใด เหมาะสมกับฐานะความเป็นอยู่อย่างไรบ้าง เพราะฉะนั้นสิ่งใหม่ที่ราคาไม่สูงนักมักได้รับการยอมรับมากกว่าสิ่งใหม่ที่ราคาสูงกว่า

1.2 **ความยุ่งยากในการใช้** หมายถึง สิ่งใหม่นั้นมีกรรมวิธีในการใช้ยุ่งยากซับซ้อนเพียงใด สมาชิกในสังคมมักจะเลือกสิ่งใหม่ที่ไม่ยุ่งยากในการใช้นัก ถ้าหากมีความยุ่งยากในการใช้มากจะต้องอาศัยคนที่มีความรู้มาช่วยอธิบาย

1.3 ความเข้ากันได้ หมายถึง สิ่งใหม่นั้นเหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศอย่างไรบ้าง

1.4 การมองเห็นประโยชน์ หมายถึง สิ่งใหม่นั้นประชาชนในสังคมได้เล็งเห็นผลประโยชน์ที่ทำให้ผลผลิตมากขึ้น

1.5 การติดต่อได้ หมายถึง สิ่งใหม่นั้นมีลักษณะของการที่สามารถติดต่อไปสู่บุคคลอื่นให้รับทราบได้มากน้อยเพียงใด โอกาสที่จะติดต่อและยอมรับย่อมจะรวดเร็วได้

2. ลักษณะของประชากรในสังคม เป็นลักษณะทางด้านประชากร เป็นบุคลิกและค่านิยมของกลุ่มบุคคลที่แตกต่างกัน สิ่งใหม่ชนิดเดียวกันอาจจะมีผลทำให้บุคคลบางกลุ่มรับได้อย่างรวดเร็ว ในขณะที่กลุ่มอื่นต้องใช้เวลาช้านาน

2.1 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่ บุคลิกภาพของกลุ่มนี้ เป็นผู้ชอบเสี่ยงชอบทดลอง ชอบเดินทางท่องเที่ยวทำให้รู้จักบุคคลทั่วไป เป็นผู้กว้างขวางรู้จักคนทั่วไป เป็นผู้ที่ยอมรับก่อนบุคคลอื่นๆ ซึ่งเรียกว่า เป็นคนแรกในการรับของใหม่ของสังคม

2.2 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่เร็ว เป็นบุคคลหรือกลุ่มคนที่เป็นที่ยอมรับและรู้จักกันในชุมชน และเป็นที่ยอมรับในสื่อมวลชน เป็นผู้ที่รู้จักแหล่งข่าวจากสิ่งใหม่ ๆ เช่น เจ้าหน้าที่ราชการจากหน่วยราชการต่างๆ

2.3 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่ปานกลาง เป็นผู้ที่ใช้เวลาในการติดตามอย่างมาก ยอมรับสิ่งใหม่ด้วยความรอบคอบ

2.4 ผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่ช้า เป็นบุคคลหรือกลุ่มที่ยอมรับสิ่งใหม่ช้ากว่ากลุ่มอื่น เป็นผู้ที่ไม่มีความเป็นผู้นำหรือสร้างสรรค์

นอกจากบุคคลแต่ละประเภทที่กล่าวมานั้น ยังมีความแตกต่างของสภาพเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของปัจเจกบุคคลอื่น ๆ อีก ที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1. อายุ ถ้าหากกลุ่มบุคคลมีอายุระหว่าง 20-50 ปี การยอมรับสิ่งใหม่จะเร็ว แต่ถ้าอายุเกิน 50 ปี การยอมรับสิ่งใหม่จะช้า

2. สถานภาพทางสังคม กลุ่มบุคคลที่ยอมรับสิ่งใหม่มักจะมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่ากลุ่ม

บุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำ เช่น เป็นประธานกลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้าน ฯลฯ

3. สถานภาพทางเศรษฐกิจ ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่ยอมรับสิ่งใหม่ มักจะมีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่ดีกว่ากลุ่มที่ยอมรับสิ่งใหม่ช้า เช่น บุคคลที่มีรายได้สูงกว่า ที่ดินมากกว่า เป็นต้น

4. ระดับความรู้และความชำนาญงาน ได้แก่ กลุ่มบุคคลที่ยอมรับสิ่งใหม่มักจะเป็นผู้ที่มีความรู้และความชำนาญงานเหนือกว่ากลุ่มบุคคลที่ยอมรับสิ่งใหม่ช้ากว่า

5. ความเป็นผู้กว้างขวาง กลุ่มบุคคลที่ยอมรับสิ่งใหม่เร็วขึ้นมักจะเป็นผู้ที่มีความกว้างขวาง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทั่ว ๆ ไป

6. ความคิดสร้างสรรค์หรือภาวะความเป็นผู้นำ บุคคลที่มีลักษณะเป็นผู้นำในชุมชนมักจะเป็นผู้ที่ยอมรับสิ่งใหม่เร็วกว่าบุคคลอื่นในชุมชน

ดังนั้น ทฤษฎีการยอมรับสิ่งใหม่ แสดงให้เห็นถึงการยอมรับสิ่งใหม่ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นการพิจารณาถึงลักษณะหรือบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มในชุมชนที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในสังคมและวัฒนธรรม

4. สภาพสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ สภาพสังคมและวัฒนธรรมเดิมจะเอื้ออำนวยต่อการยอมรับวัฒนธรรมใหม่ได้แค่ไหน อย่างไร เช่น ระบบการถือครองที่ดิน องค์การทางสังคม สภาพทางภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนความเชื่อค่านิยมบางประการของคนในสังคมในด้านค่านิยม คลัสเนอร์ (Klausner อ้างใน ชาติชาย มีเกิดมูล, 2529) กล่าวถึงการยอมรับวัฒนธรรมในสังคมทั่ว ๆ ไปว่า การยอมรับวัฒนธรรมใหม่เกิดขึ้นจากการมีค่านิยมเป็นพื้นฐาน เพราะค่านิยมของสังคมใดก็ตามเมื่อได้รับการยอมรับและนำไปปฏิบัติเป็นเวลานาน ๆ เข้าก็จะกลายเป็นระเบียบปฏิบัติของสังคมนั้น ๆ กาลเวลาและความเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมจะทำให้ระเบียบปฏิบัตินั้น ๆ กลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ของสังคมนั้นได้ ส่วนในด้านความเชื่อ แฮมมอนด์ (Hammond อ้างใน ชาติชาย มีเกิดมูล, 2529) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและทางสังคม ซึ่งทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่นั้นมีพื้นฐานที่สำคัญก็คือ ความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ความเชื่อจะทำให้เกิดการยอมรับและปรับตัวตามวัฒนธรรมใหม่หรืออาจจะทำให้เกิดการไม่ยอมรับก็ได้

5. สมรรถภาพในการดำเนินงานของสถาบันที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจะทำให้กลุ่มคนนั้น ๆ เห็นถึงผลประโยชน์ หรือเสียผลประโยชน์ในการยอมรับวัฒนธรรมใหม่แค่ไหน เช่น สถาบันสินเชื่อ สถาบันวิจัยและส่งเสริมการเกษตร การตลาด สื่อมวลชนและโครงสร้างทางสังคม เป็นต้น

นอกจากที่กล่าวมาแล้วนั้น การยอมรับสิ่งใหม่หรือการรับของใหม่ ยังหมายถึง วัตถุประสงค์ในด้านที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีและไม่ใช่วัตถุ อันได้แก่ ความรู้สึกนึกคิด ทักษะคิดและอุดมการณ์ ชุมชนหนึ่ง ๆ จะมีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นได้นั้น จะต้องมามีแหล่งที่มาอยู่ 3 ประการคือ

1. การค้นพบ (Discovery) คือ การที่ชาวบ้านได้ค้นพบทรัพยากร หรือการค้นพบพืชผลทางการเกษตรสมัยใหม่ ทำให้ชาวบ้านได้เปลี่ยนอาชีพหรือมีรายได้ดีกว่าเดิม เช่น การค้นพบพืชพันธุ์ใหม่ที่ให้ผลผลิตต่อไร่สูง ทำให้ประชาชนได้หันมาทำการเพาะปลูกพืชพันธุ์ใหม่ ประชาชนก็มีรายได้สูงขึ้น

2. การคิดค้นประดิษฐ์ (Invention) คือ การที่มีผู้คิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมาและมีประโยชน์ต่อชุมชน ประชาชนก็จะหันมารับสิ่งใหม่ ๆ นั้นมาใช้กันมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่น มีผู้ประดิษฐ์คิดค้นรถยนต์เล็ก ๆ โดยนำเครื่องสูบน้ำมาใช้แทนเครื่องจักร ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์หลาย ๆ อย่าง

3. การแพร่กระจาย (Diffusion) คือ การยอมรับสิ่งใหม่ ๆ จากสังคมอื่น ๆ หรือสังคมภายนอก เรียกได้ว่าเป็นการแพร่กระจายจากสังคมหนึ่ง ไปสู่อีกสังคมหนึ่ง เช่น การที่ชาวนาได้รับความรู้เทคนิคใหม่ ๆ ในการทำการเกษตรจากประเทศตะวันตก (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536, หน้า 90)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปรับตัวของชุมชนยังมีไม่กว้างขวางมากนัก โดยเฉพาะในประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษารายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีผู้วิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการ

ปรับตัวของชุมชนในด้าน การผลิต ความเชื่อ และความสัมพันธ์ ดังนี้

เกี่ยวกับการปรับตัวด้านการผลิต สนิท สัมครการ (2525) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในช่วงของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยของประเทศไทยกับการผสมกลมกลืนของชนชาติพันธุ์พบว่า การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจและตลาด การพัฒนาระบบการปกครอง ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในด้านการประกอบอาชีพอย่างอื่นแทนการทำนา เช่น เป็นพ่อค้า นักธุรกิจ ข้าราชการ ช่างฝีมือและนักการเมือง เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านค่านิยมคือ นิยมให้บุตรหลานมีการศึกษาเพิ่มขึ้น ซึ่งจะทำให้ฐานะทางสังคมสูงขึ้นด้วย และค่านิยมของชาวนาที่มีความขยันหมั่นเพียรมีส่วนช่วยในการเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีชีวิตแบบเมืองมากขึ้น

นอกจากนั้น สุจิตรา ประยูรนิทัศน์ (2520) ได้ศึกษาการปรับตัวในทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ของชุมชนชาวเข่า ผลสรุปในด้านการปรับตัวในทางเศรษฐกิจ ปรากฏว่า ได้มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงมากและมากกว่าทุก ๆ ด้าน ทั้งนี้เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อผลการดำเนินชีวิต และความคงอยู่ของชาวเข่า

งานศึกษาวิจัยของ สนิท สัมครการ (2516) ได้ศึกษาว่า เมื่ออิทธิพลของระบบเศรษฐกิจแบบตลาดได้แผ่ขยายเข้ามาในสังคมหมู่บ้านแล้ว สมาชิกในสังคม จะได้รับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงอย่างไร คือ ต้องการจะดูว่าชาวนาชาวไร่เปลี่ยนไปประกอบอาชีพอย่างอื่นมากน้อยเพียงใด โดยเลือกศึกษาเปรียบเทียบชาวนาที่อยู่ใกล้ตัวเมือง กับชาวนาที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองออกไปและพบว่า ชาวนาที่อยู่ใกล้ตัวเมืองตัดสินใจเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอย่างอื่นมากกว่าชาวนาที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองออกไป หรืออาจจะกล่าวได้ว่าความเป็นสังคมเมืองกับความเป็นสังคมชนบทมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนอาชีพของชาวนา อย่างไรก็ตามการที่ชาวนาจะมีการเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอย่างอื่นได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับความเป็นชุมชนแบบเมืองหรือแบบชนบทเท่านั้น แต่ยังคงขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านอื่น ๆ อีกหลายด้านด้วยกัน ที่จะมาเป็นตัวเอื้ออำนวย หรือเป็นอุปสรรคให้ชาวนาได้มีการเปลี่ยนอาชีพได้หรือไม่

ในด้านความเชื่อ คิงส์ฮิลล์ (Kingshill อ่างใน สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2532) ได้วิจัยหมู่บ้านกุ่มแดง จังหวัดเชียงใหม่ ได้พบว่า ผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นทั้งผู้นำในทางศาสนาและผู้นำชุมชน ในเวลาเดียวกัน อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกและการนำเอาวิธีการเกษตรสมัยใหม่มาใช้ ทำให้ มีการเปลี่ยนแปลงบางประการ เช่น ความแตกต่างในเรื่องเพศมีมากขึ้น ความต้องการแรงงาน ของพวกที่มีฐานะดีเพิ่มมากขึ้นเพราะมีการซื้อที่ดินเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกแต่ในหมู่บ้านไม่มีแรงงาน เหลือพอที่จะตอบสนองความต้องการดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากเกิดการอพยพแรงงานออกนอกหมู่บ้านไปหาที่ทำงานใหม่

สำหรับเรื่องการผสมผสานของวัฒนธรรมเก่าและใหม่ ตลอดจนวัฒนธรรมที่แตกต่างกันนั้น สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2525) ได้ศึกษา สภาพสังคมดั้งเดิมที่กำลังจะเปลี่ยนแปลง ไปของชาวนาจังหวัดขอนแก่น โดยได้รับอิทธิพลมาจากการผสมกลมกลืนของวัฒนธรรมสมัยใหม่ในรูปแบบต่าง ๆ กัน พบว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม ไปสู่ความทันสมัยทั้งด้านวัตถุ ทั้งนี้ชาวนามีความรู้สึกว่าความทันสมัยต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ดีงามแสดงถึงความเจริญก้าวหน้าตามอารยธรรมแผนใหม่ ความรู้สึกของจิตใจจึงพร้อมที่จะยอมรับอยู่แล้ว และเป็นผลทำให้การผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมเก่าและใหม่ ดำเนินไปด้วยความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

เช่นเดียวกันนี้ ประจักษ์ เข้มมุกด์ (2521) ก็ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวพวนกับวัฒนธรรมไทย พบว่า ผู้มีระดับการศึกษาสูงมีแนวโน้มจะถูกผสมกลมกลืนมากกว่าผู้มีการศึกษาต่ำและ ไม่มีการศึกษา นอกจากนี้เพศชายมีแนวโน้มจะถูกผสมกลมกลืนมากกว่าเพศหญิงและคนรุ่นใหม่ที่มีอายุน้อยจะถูกผสมกลมกลืนมากกว่าคนรุ่นเก่าที่มีอายุมาก

ชววน พลตรี (2517) ยังได้ศึกษาถึง การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของ ใช้กับวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า เพศหญิงมีแนวโน้มที่จะผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมากกว่าเพศชาย ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงมีแนวโน้มที่จะผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมากกว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ และผู้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและติดต่อกับชุมชนภายนอกมากมีแนวโน้มที่จะผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมากกว่าคนที่ เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม และติดต่อกับชุมชนภายนอก

น้อย ส่วนอายุ ระดับการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของ ไซ่กับ วัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ลักษณะสมัยใหม่ของสังคมที่มีลักษณะเป็นการผสมผสานกันทั้งทางวัฒนธรรม และตัวบุคคล นั้น สุริยา วีรวงศ์ (2517) พบว่า การประกอบอาชีพประเภทเดียวกัน แต่สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยต่างกัน ย่อมทำให้ทัศนคติ และค่านิยมต่างกัน ไปด้วย สังคมในเมืองจะมีสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่มีลักษณะแตกต่างกันในหลาย ๆ ลักษณะ ผู้ที่อยู่ในเมืองจะต้องทำความเข้าใจและรู้จัก คัดเลือกเอาสภาพสังคมวัฒนธรรมที่เหมาะสมสำหรับตนมาผสมผสานอันเหมาะสมสำหรับการดำเนินชีวิต คนที่อยู่ในเมืองจึงมีแนวโน้มที่จะมีความทันสมัยมากกว่าคนที่อยู่ในชนบท เพราะมีโอกาสที่จะ ถูกผสมกลมกลืนจากวัฒนธรรมในหลายลักษณะ ได้มากกว่า

ในการศึกษาเรื่องการปรับตัวในทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ชาวเข่า ของ สุจิตรา ประยูรพิทักษ์ (2520) ที่ได้สรุปไว้ในด้านการผลิตมาแล้วนั้น ในด้าน ความเชื่อก็ได้สรุปไว้เช่นกันว่า การปรับตัวในทางสังคมและวัฒนธรรม ได้มีการเปลี่ยนแปลง เพียง เล็กน้อย เนื่องจากชนบทธรรมเนียมนประเพณีและวัฒนธรรมของชาวเข่าส่วนใหญ่ยังคงทำหน้าที่สนอง ความต้องการ ที่สำคัญบางอย่างให้แก่ชาวเข่าได้อย่างดี การปรับตัวในด้านการศึกษา ได้มีการ เปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก เนื่องจากมี ปัจจัยเสริมที่มาจากการศึกษาจากศูนย์พัฒนาและส่งเสริม ชาวเข่า การปรับตัวในด้านศาสนา และความเชื่อ มีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวน้อยมากหรือแทบ จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย ทั้งนี้เพราะศาสนาและความเชื่อของชาวเข่ายังคงทำหน้าที่ สอน ความต้องการส่วนใหญ่ของชาวเข่าได้เป็นอย่างดี

ส่วนในด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน บุญมา นครินทร์ (2515) ได้ศึกษา และชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในชนบทไทย ค่อยๆเปลี่ยนไป กล่าวคือ สังคม ชนบทไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ซึ่งแต่เดิมระบบความสัมพันธ์ทั้งในการผลิต และในด้านครอบครัว มีความใกล้ชิด ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้ความสำคัญต่อหัวหน้าครอบครัว แต่ตัวอย่างเหล่านี้ได้ เปลี่ยนแปลง ไปโดยมีปัจจัยที่ช่วยทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลง ประการแรกคือ ปัจจัยทางด้านความ

เจริญทางเทคโนโลยีซึ่งได้แก่เครื่องทุ่นแรงใช้แทนแรงงานคนและสัตว์ ทำให้คนมีเวลาว่างพอที่จะไปทำงานนอกบ้าน นอกจากนั้นระบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น ประเพณีฝังแขก ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นการจ้างแรงงานแทน ทำให้แนวความคิดเกี่ยวกับการทดแทนบุญคุณได้ลดความสำคัญลง ประการที่สองคือ สถาบันครอบครัวไม่สามารถสนองความต้องการของบุคคลในครอบครัวได้ ทำให้สมาชิกในครอบครัวต้องช่วยตนเอง ลักษณะความสัมพันธ์บางอย่างเปลี่ยนไป เช่น อำนาจของพ่อในลักษณะ Primary authority ลดลง สถานภาพของพ่อและแม่เป็นเพียงศูนย์รวมทางด้านจิตใจของสมาชิกในครอบครัวมากกว่า

จากผลงานวิจัย เรื่องแบบแผนการดำเนินชีวิตในเขตชานเมือง แถบเขตบางเขน พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้อยู่อาศัยในชุมชนบางเขนค่อนข้างดี คือมีทั้งเพื่อนบ้านและญาติอยู่ใกล้เคียงกันค่อนข้างมากและหัวหน้าครอบครัวเห็นว่าการมีญาติและเพื่อนบ้านอยู่ใกล้ๆ นั้นเป็นการดี เพราะจะได้พึ่งพาอาศัยรวมทั้งมีความอบอุ่นใจ เช่นเดียวกับลักษณะที่พบจากการทำวิจัยในชุมชนลาดกระบัง เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (พรพรรณ สุรนนท์, 2521, หน้า 127-128) กล่าวว่า ชาวลาดกระบังมากกว่าครึ่งหนึ่งมีการช่วยเหลือกันทั้งทางการเงินและการงาน เช่น มีการให้กู้ยืมเงินซึ่งกันและกัน นอกจากนี้โดยทั่วไปก็มักเป็นการพูดคุยกันในเรื่องทั่ว ๆ ไป และมีการช่วยเหลือกันในกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญ งานพิธี และมีการร่วมสนุกเมื่อมีงานรื่นเริงต่าง ๆ รวมทั้งมีการไปเที่ยวด้วยกันทั้งในเขตกรุงเทพมหานคร และยังคงมีการให้ความช่วยเหลือกันทั้งในด้านการเงินการงาน รวมทั้งยังมีการเยี่ยมเยียนและจดหมายติดต่อกันอยู่เสมอ ซึ่งถ้ามีงานพิธีต่าง ๆ ก็จะไปร่วมงานอยู่เป็นประจำ และงานวิจัยนี้ยังชี้ให้เห็นว่า ผู้อยู่อาศัยแถบชานเมืองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลากหลาย เช่น อาชีพรับจ้าง รับราชการ และค้าขาย มีเพียงส่วนน้อยที่ทำงานทางด้านเกษตร ผู้ที่ได้รับการศึกษาดีจะมีอาชีพรับจ้างและรับราชการเป็นส่วนมาก มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ประกอบการค้า มีหลายครอบครัวที่นอกจากจะทำงานประจำวันแล้ว ยังประกอบอาชีพอื่น ๆ อีกเพื่อเป็นการหารายได้เพิ่มเติมให้แก่ครอบครัว

หลุยส์ เวิร์ท (Louis Wirth อ้างใน วรารวรรณ เวชชสิทธิ์, 2529) ได้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องแบบแผนการดำเนินชีวิตของชุมชนชนบทที่กำลังเปลี่ยนไป เป็นแบบชุมชนเมืองใน

ประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า หัวหน้าครอบครัวแต่งงานช้า ครอบครัวมีขนาดเล็ก มีความผูกพันกับญาติพี่น้องน้อยลง รวมทั้งครอบครัว (บิดา มารดา) มีบทบาทต่อสมาชิกภายในครอบครัวน้อยลง ทั้งนี้เนื่องจากมีสถาบันเฉพาะต่าง ๆ เช่น โรงเรียน สถานรับเลี้ยงเด็กช่วยอบรมสั่งสอนขัดเกลาพฤติกรรมของเด็กให้เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคม ซึ่งในขณะเดียวกันบิดามารดาก็มีความจำเป็นที่จะต้องหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว เพื่อแลกเปลี่ยนกับการบริการ และผลประโยชน์ต่างๆ ที่ได้รับจากการอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงเขตเมืองที่มีค่าครองชีพค่อนข้างสูง ฉะนั้นจากการที่ผู้หญิง (มารดา) ต้องประกอบอาชีพเช่นเดียวกับชาย ครอบครัวโดยส่วนใหญ่จึงมักมีบุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ญาติ ไร่ช่วยดูแลทำงานภายในบ้าน เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระต่าง ๆ ภายในบ้าน

ในลักษณะเดียวกัน ออกเบิร์น (Ogburn อ้างแล้ว) ได้ศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงลักษณะของครอบครัวนั้นสาเหตุหนึ่งเนื่องมาจากการขยายเมือง ซึ่งครอบครัวในเขตชานเมืองค่อนข้างจะมีลักษณะเหมือนครอบครัวเมืองคือ มีขนาดเล็กและมีพื้นที่น้อยที่สุด พ่อบ้านมักคิดว่าตนเองมีอำนาจน้อยลง จากการสูญเสียอำนาจในการควบคุมดูแลรับผิดชอบภายในบ้าน รวมทั้งต้องใช้เวลาหลาย ๆ ชั่วโมงในแต่ละวันอยู่ที่ทำงาน ซึ่งอยู่ห่างไกลจากที่อยู่อาศัย ฉะนั้น เขาจึงไม่อยู่ในฐานะที่จะแสดงอำนาจเหนือครอบครัวแต่เพียงผู้เดียว และผู้หญิงมีแนวโน้มที่จะออกทำงานนอกบ้าน เพื่อช่วยครอบครัวในเรื่องค่าใช้จ่าย ซึ่งไม่เพียงแต่สามีเท่านั้นที่จะเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว ภรรยาจึงมีความเป็นอิสระและไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับอำนาจของสามี และสิทธิต่าง ๆ ก็ไม่ปล่อยให้สามีมีอำนาจเพียงคนเดียวในครอบครัว

นอกจากนั้น สัจจิตรา ประยูรนิทัศน์ (2520) ได้ศึกษาและสรุปเกี่ยวกับการปรับตัวในทางการเมือง ว่า ได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านการปกครองเพียงเล็กน้อยเนื่องจากรัฐบาลเป็นผู้กำหนดให้มีขึ้น จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงรูปแบบภายนอก ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ และการจัดการปกครองแบบดั้งเดิมบ้าง ในบางด้านเท่านั้น

ยังมีผู้ที่สนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงคือ ชลบท เข้มกลัด (2521) ได้ศึกษาพัฒนาโครงสร้างของหมู่บ้านในเขตอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ความแตกต่างของ

โครงสร้างหรือสถาบันในหมู่บ้านขึ้นอยู่กับระดับของการพัฒนาจากสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในหมู่บ้านมีทั้งปัจจัยภายใน ซึ่ง ได้แก่ความเป็นปึกแผ่นของหมู่บ้านและปัจจัยภายนอก ซึ่ง ได้แก่ การติดต่อระหว่างหมู่บ้านกับเมือง อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในหมู่บ้านจะมาจากปัจจัยภายนอกมากกว่าปัจจัยภายใน ส่วนการพัฒนาจะเกิดผลนั้นเป็นการพัฒนาที่ต้องเกิดจากการประสานระหว่างปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved